

Kamhi Moreno

10 Božijih zapovjesti

(Druga knjiga Mojsijeva, glava 20, tačka 2-17)

Autor umjetničkih slika:
Jurišić Vojislav

Recenzija:
Profesor Ostojić Ljubica

Tehnički urednik:
Kamhi Darko

Naslovna strana:
The renewal of the testament (Jurišić Vojislav)

Kamhi Moreno

10 Božijih zapovjesti

(Druga knjiga Mojsijeva, glava 20, tačka 2-17)

Izdavač: Copy 2000, Izrael 2011

Bez znanja prošlosti nema ni budućnosti

Zahvaljujem se, prije svega, svom sinu Darku, koji je sa ljubavlju i upornošću uspio da ovu knjigu uobliči za štampanje, mome dragom poznaniku, Jurišić Vojislavu, koji je odobrio da iz njegovog umjetničkog opusa odaberem nekoliko slika, kako bih oplemenio ovu knjigu, dugogodišnjoj prijateljici, prof. Ostojić Ljubici, književnici i piscu divnih priča i pjesama za djecu, izdavaču gosp.Grujičić Rajku kao i svojoj supruzi Danki i kćerki Mirjam, koji su me podržavali u svakoj prilici.

Takođe se zahvaljujem i vama, dragi čitaoci, jer ste našli malo vremena i strpljenja da pročitate ovu knjigu.

Uvod: Deset Božijih zapovjedi

Izvor: Wikipedija

Deset Božijih zapovjedi ili Dekalog, je skup zakona što su ga Izraelci, prema bibliskom izvještaju, primili od Boga na planini Sinaju preko proroka Mojsija, nakon prelaska preko Crvenog mora i izlaska iz egipatskog sužanjstva oko 1200 pr. Kr. One su dio zbirke zakona poznate pod nazivom "Zakon" (heb. *Tora*) ili "Mojsijev zakon".

Tekst Deset zapovjedi

Prijevod s hebrejskog jezika (preveo Silvije Grubišić) glasi ovako:

Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene.

Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjam grijeh otaca-onih koji me mrze-na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovjedi.

Ne uzimaj uzalud imena Jahve, Boga svoga, jer Jahve ne oprašta onome koji uzalud ime njegovo.

Sjeti se da svetkuješ dan subotnji. Šest dana radi i obavljaš sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi; ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata.

Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinio. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotnji.

Poštuj oca svojega i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti da Jahve, Bog tvoj.

Ne ubij!

Ne čini preljubu!

Ne ukradi!

Ne svjedoči lažno na blišnjega svoga!

Ne poželi kuće blišnjega svoga! Ne poželi žene blišnjega svoga; ni sluge njegove, ni sluškinje njegove, ni vola njegovu, ni magarca njegovu, niti išta što je blišnjega tvoga!

Deset zapovjedi do danas čine temelj jevrejske i kršćanske vjere.

Budući da u hebrejskom tekstu ne postoji numeracija ni neka druga jasna podjela zapovjedi, te nije lako odrediti njihov broj, do tradicionalnog broja od deset zapovjedi u različitim se predajama dolazi na različite načine. Osobito je ta raznolikost prisutna među raznim kršćanskim zajednicama.

Deset zapovjedi u Katoličkoj Crkvi

Inačica koja se nalazi u katoličkom Katekizmu, ali i kod nekih drugih Crkava, donosi drugačiji, sažeti tekst. U tom se tekstu umjesto spomena “subote” spominje “dan Gospodnji”. Takođe imaju zadnje dvije zapovjedi koje su sadržane u zadnjoj zapovjedi, prema gornjem tekstu.

1. Ja sam Gospodin, Bog tvoj, nemoj imati drugih bogova uz mene!
2. Ne uzimaj imena Gospodina, Boga svoga, uzalud!
3. Sjeti se da svetkuješ dan Gospodnji!
4. Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji!
5. Ne ubij!
6. Ne sagriješi bludno!
7. Ne ukradi!
8. Ne reci lažno svjedočanstva na bližnjega svoga!
9. Ne poželi žene ni muža bližnjega svoga!
10. Ne poželi nikakve stvari bližnjega svoga!

Deset zapovjedi u Pravoslavnoj Crkvi

1. Ja sam Gospod Bog Tvoj, nemoj imati drugih bogova osim mene!
2. Ne pravi sebi idola niti kakva lika, nemoj im se klanjati niti im služiti!
3. Ne uzimaj uzalud imena Gospoda Boga svojega!
4. Sjećaj se dana odmora da ga svetkuješ, šest dana radi i svrši sve svoje poslove, a sedmi dan je odmor Gospodu Bogu tvojemu!
5. Poštuj oca svojega i majku svoju, da ti dobro bude i da dugo poživiš na zemlji!
6. Ne ubij!
7. Ne čini preljubu!
8. Ne kradi!
9. Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!
10. Ne poželi ništa što je tuđe!

MOJA ČETIRI RODJENJA

....i tako, rođen u augustu 1942 god. odveden sam, zajedno sa roditeljima i roditeljima moje mame, septembra 1943 god., u koncentracioni logor Bergen Belsen. Moji nono i nona su umrli januara 1945 godine, a moji roditelji i ja smo, nakon putovanja tzv. "izgubljenog voza" oslobođeni u blizini Tröblitza, što potvrđuje uvjerenje izdato od Josef Weis, starješine Jevreja logora Bergen Belsen i dr. I.S. de Vries, advokat. Original tog uvjerenja, mojih roditelja i moje, ljubomorno čuvam kao najcjjenjeniju vrijednost.

To čuvam i kao moj novi rodni list, jer tada počinje moj drugi život. Drugi život mi teče kao i kod većine ljudi. Nakon srednje tehničke škole zaposlio sam se na radio Sarajevu kao novinar-pripravnik. Nakon tri mjeseca, kad sam trebao biti primljen u stalni radni odnos, na nagovor roditelja, upisao sam se na Elektrotehnički fakultet, tako da sam ostavio svoj neispunjeni, najdraži, san.

I život teče, studiranje, zapošljavanje, ženidba, djeca. A onda smrt. Klinička. Moja. Nakon moždanog udara. Poslije pedesetak dana bolnice, povratak pokretljivosti desne strane tijela, operativnog zahvata u Pragu kod poznatog profesora dr. Hejhala, vraćen sam u koliko-toliko normalan život i normalno radno mjesto.

Tako je počeo moj treći život. Posao, kuća, rukovođenja gradilišta u Sočiju (tadašnji SSSR) i ponovni moždani udar. Konzilij ljekara u bolnici Rebro-Zagreb (u međuvremenu je prof. dr. Hejhal umro) konstatuju da više nema dotoka krvi u lijevu polovinu mozga i preporučuju konzervativno liječenje.

I tako sa "pola glave" uz par seansi kod čuvene ruske iscjeliteljke Džune (bioenergija), nastavljam da radim još pet-šest godina, te invalidska penzija.

Kako su se tmurni oblaci sakupljali nad tadašnjom Jugoslavijom, otpratio sam 1991 god. djecu za Izrael, a žena i ja vratili se u svoj stan, ubjeđeni da tu i ostanemo, jer "nigdje ne idemo, makar umrli na pragu svoje kuće" i "stari hrast se nigdje ne presadjuje".

I dođe ljeto 1992 i mi se nađosmo, kao "ole hadaši" (novi useljenici) u Izraelu. Sa jednim zavežljajem preko ramena, punom nepotrebnih stvari.

Počeo je moj četvrti život. Od tada je prošlo mnogo godina. Godine teške, za nas starije a istovremeno i sretne, jer vidimo našu djecu kako, preko noći, postanu odgovorni ljudi, formiraju svoj karakter, kako pronalaze svoj put i životne partnere. Godine loše i godine dobre. Godine dobre se ne zaboravljaju, godine loše treba izbrisati i nastaviti svoj život....

Peti život, nadam se, biće život vječiti, bez mržnje i nasilja, bez obzira na boju kože i nacionalnost, u svijetu nekom, svijetu blagostanja i ljubavi.

P.S. Sve ovo što pišem, bilo bi nenapisano, da nisam imao suprugu Danku, ustvari, imam je i sada, koja me od moje 37-me godine, od prvog moždanog udara, pazila i mazila, i podržavala u svakom našem projektu.

ČUDAN SAN

Ja sam Jahve, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene!

Bile su to teške godine za nas. Napuštanje grada koga sam volio, prijatelje koje sam cijenio, udoban stan u kome sam se najprijetnije odmarao, sve što je činilo normalan život, ostalo je za nama. U stranoj zemlji, sa nama čudnim jezikom, u godinama koje nisu normalne za novi početak, iako sam imao diplomu prestižnog fakulteta, jedina šansa bila je da dobijem ljekarsko uvjerenje da sam toliko bolestan i da tako dobijem invalidsku penziju. To i nije izgledalo toliko teško jer sam već i u Sarajevu, zbog dva moždana udara, imao tu penziju, ali da to ovdje ostvarim bio je Sizifov posao. Konačno, nakon svih peripetija, to sam i ostvario.

Kako je moja invalidska penzija bila suviše mala da podmiri troškove skupe najamnine za stan, potrošak struje, vode, plina i ostalo, moja supruga se zaposlila na gerijatriji, što je, narodski rečeno, preuzela na čuvanje jednu baku u obližnjem stacionaru. Radila je u smjenama, svaki treći dan morala je raditi po noći. Svaku treću noć bio sam sâm, u sobi namještenoj sa staromodnim bračnim krevetom i ormarom iz vremena Marije Terezije. Jedino mi je tih noći bilo lijepo da legnem u krevet i da pored svojih nogu osjetim živo biće, našeg malog psa, koje bi se uvuklo u krevet pored mene, liznulo me za laku noć, a onda se smjestilo pored mojih nogu i, gledajući me svojim sjetnim očima, zaspalo.

Jedne takve noći zadesio me čudan san. Neznam da li je bio san ili polusan, da li je to bilo u stvarnosti, u javi, ili sam ja to sve izmislio. Neznam, ali moram to napisati a onda pokušati zaboraviti. Znači, ovako.

Veliko groblje predamnom, puno svijeta. Posmatram veliku masu ljudi pod sobom. Ja nemam tjela, samo oči a lebdim iznad te gomile ljudi. Čudim se i naglas pitam samoga sebe, ko su ti ljudi i šta rade. Vidim da je to sprovod i da ljudi, idući u povorci za sandukom, pjevaju neku čudnu pjesmu sa veselom melodijom. Ispred sanduka idu četiri sveštenika i poluglasno čitaju iz svojih knjiga. Čudim se i pitam samoga sebe ko su ti ljudi i zašto pjevaju na sprovodu.

Iznenada, glas iznad mene odgovori:

"Pa to je tvoj sprovod".

Nisam začuđen tim glasom, kao da sam ga očekivao, jedino sam iznenađen što vidim svoj sprovod i tu četvoricu vjerskih poglavara.

Pitam glas iznad mene:

"A šta rade ovi vjerski poglavari"?

Glas mi odgovori: "Znam da si ateista, ali znam i da poštuješ svakog pravog vjernika, pa sam ti na sprovod doveo rabina, hodžu, pravoslavnog i katoličkog sveštenik. Svi se oni mole jednom bogu, samo na raznim jezicima".

Probudio me hladan osjećaj na obrazima. Pokrivač je pao na pod, mali pas je nemirno spavao, poluglasno režao, a ja nisam bio siguran da li sam sanjao ili se to desilo u stvarnosti. Nisam ništa rekao ni svojoj ženi, niti ikome drugom. Treću noć, kada mi je supruga bila u službi, ponovio se onaj san, a zatim, opet za tri noći, isto. Postao sam rastresen, sporo sam reagovao i konačno, morao sam nekome reći.

U društvu sam ispričao čitav doživljaj a jedan drugar, onako uzgred, zaključio je da sam opterećen svakodnevnicom i zato nemirno spavam i koješta sanjam. Šutke sam primio njegovo mišljenje i obećao sebi da više nikad, stvarno nikad, neću pričati o svojim snovima. Interesantno je da više nikada nisam doživio taj san, iako ja i dalje mislim da taj san ima neki dublju poruku i ja ga nikada neću zaboraviti.

ČEKAM.....

Moses' rage

S J E Ć A N J E....

Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom.

Ne klanjaj im se niti im služi.

Jer ja, Jahve, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca-onih koji me mrže-na djecu do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovjedi.

Mjesec maj 1992, Sarajevo. Grad se polako budi iz košmarne noći isprepletene svijetlećim tragovima ispaljenih raketa. To više nije moj voljeni grad. Više nema graje svađalačkih vrabaca u parku. Samo gavrani i poneki golub. U daljini se čuje glas mujezina, tužna melodija koja i sama podsjeća na nevolju vremena i tugu ljudi, koji se nalaze u rušilačkom bijesu samozvanih "vođa". Iako nerazumijem riječi, osjećam tugu i bol tog nevoljnika.

Grad je u opsadi. Izvana i iznutra. Neki novi ljudi su sada na vlasti. Prijašnje propalice, bitange, pijanice, džeparoši. Ljudi u maskirnim uniformama, opasani pištoljima, važnog izgleda. Intelektualci su se povukli u sebe i čekaju da prođe i ova napast.

Izlazim na ulicu u potrazi za hljebom i, možda, nekom kutijom paštete ili ribe. Prolazim pored Mjesne zajednice, kada me zaustavi ratni predsjednik Mjesne zajednice. Kočoperan, maskirna uniforma i, normalno, opasan revolverom, važno mi kaže da dođem kod njega u 12 sati i, naglasi, "tačno na vrijeme" jer on ima važan sastanak.

Znam ga dobro, prije ovog rata bio je ljubitelj dobre kapljice i po čitav dan je stajao pred poslugom sa svojim društvom, a često sam mu davao i cigarete. Ipak, nisam se osjećao prijatno jer, u ovo vrijeme, ljudi jednostavno nestanu, kako kažu, "pojeo ih mrak".

Tačno na vrijeme ulazim kod ratnog predsjednika.

Dosta ljudi je kod njega. Neko traži podatke o svojoj izgubljenoj rodbini, neko važnu listu neke papire, neko besposliča. Ulazim i on mi baca u ruke neki koverat. Izgužvan, adresa skoro nevidljiva od puno dodira ali je vidljivo moje ime.

"To je od Caritasa, za tebe" kaže mi usput.

Pokušavam da se nekako izvadim "Otkuda znate da je za mene"? ali on lakonski kaže: "Nema puno tvojih imena u gradu, ali ako hoćeš uzmi, ako nećeš, baci".

Idem prema kući a u džepu mi je vrelo. Pismo, sa markama Deutschland i ispisanim samo mojim imenom, bez prezimena. Letimično sam ga pogledao ali sada sam znao manje nego ranije. Došao sam kući i drhtavom rukom otvorio pismo. Pisano lijepim rukopisom, na njemačkom. Znao sam taj jezik ranije ali bolest i dugo negovorenje, učinile su svoje. Potražio sam riječnik i počeo da ga čitam.....

"Nepoznati dragi gospodine, pišem Vam iako ne znam da li ćete dobiti ovo pismo. Molila sam gospodina, koji je iz Caritasa, a ide u Bosnu, da ga ponese. Prvo da se predstavim. Zovem se Sara i živim u M... Radim u optičarskoj radnji svoga muža i imamo jednu djevojčicu. Živili smo sa mojom majkom, koja je nedavno umrla a prije smrti rekla mi je da pokušam naći jednog čovjeka, koga je ona puno povrijedila. Volila je vašu zemlju, bila zaljubljena u Dubrovnik, pričala mi o jednom mladiću sa crnim očima, o ljubavi koja vječito traje, o Vama. O danu kada je, zbog glupe mržnje, ostavila njega i njegove zagrljaje". Stajao sam kao ukopan. Slike davne i skoro zaboravljene, kao film, prolaze mi pred očima....

«»

Mjesec august 1964, Dubrovnik. Dobro je imati nekoga u vrhu, jednog od direktora Dubrovačkih ljetnih igara, pa dobiti honorarni posao u Dubrovniku, otići u Dubrovnik prije učesnika tih Igara, srediti sve tehničke poslove i ostati još nekoliko dana poslije, da bi obavili završne radove.

Nije to bio neki posao ali za 22-godišnjaka, kao što sam bio ja, poslovi premještanja kulisa i sve što mi narede, bilo je lako i sa osmjehom izvršeno. A onda, noćno lutanje po gradu, na Stradunu druženje sa mladosti iz svih krajeva svijeta, koketiranje sa napupelim djevojčicama, koje su bile sigurne da zbog njih postoji zemaljska kugla.

A i nije bila loša zarada.

Tog jutra ustao sam dosta neraspoložen. Bilo zbog lošeg vremena, duvao je vjetrović koji je pravio nemir u mojoj duši, bilo zbog lošeg pića od sinoć, odlučio sam da proskitam i pokušam zaboraviti na neraspoloženje. Lutajući gradom stigao sam do Lovrijenca i, već umoran, sjeo na kamen. Zamišljen, pomalo nostalgičan za svojim gradom, čuo sam simpatičan glas koji mi, na njemačkom jeziku, kaže kako je ovdje divno. Mahinalno sam odgovorio, na njemačkom, da je ovdje dobro ali je na vrhu Lovrijenca još ljepše. Govoreći to, ustao sam i pažljivo je pogledao. Prvo što sam ugledao su oči, krupne plave oči, sitne borice na nasmjješnom licu, tršava plava kosa, dječaćki podšišana, sitno tijelo uvijeno u pamučnu bluzu i kratke pantalonice. Ocijenio sam da ima oko 35-36 godina. Zahvaljivao sam nastavnici njemačkog jezika što je, svojedobno, bila svim učenicima tako seksualno privlačna, pa sam učio njemački jezik da bi, bar time, obratila pažnju na mene.

I tako je počelo. Išli smo na Lokrum, po zidinama Dubrovnika, sjedili u malim kaficima, držeći se za ruke (kao da sam šiparica, rekla je Ona), u početku naših viđenja, jednom prilikom je iz novčanika izvadila krupnu novčanicu i, bez riječi gurnula mi u ruku. Pocrvenio sam, prišao dvojici dječaka, dao im novac, i rekao:

"To je za sladoled".

Pogledali su novčanicu i "dali peti vjetar" vjerovatno misleći da je to neka greška i da ću se ja predomisлити. Prišao sam Njoj i kazao:

"Nemoj nikad više to da mi radiš".

Popela se na prste, poljubila me i rekla:

"Nikada više".

Prolazili su dani kao trenutak. Znao sam da je razlika u godinama velika, ali moja mladenačka ljubav je bila veća od bilo kojeg razloga, postala je moja svetinja, moja ikona. Dugo smo pričali, recitovao sam joj svoje stihove, posvećene njoj:

"Želio sam da sam vjetar, u kosu da ti se upletem
i da je dugo milujem, milujem;
želio bih da sam sunce, kroz prozor ruke da pružim
i da te dugo milujem, milujem;
želio bih da sam dragi kamen, na usne da me prisloniš
i da me dugo miluješ, miluješ,
ali ja sam samo čovjek, u mašti tvoj lik stvaram
i dugo ga milujem, milujem....."

Što su dani prolazili i približavali se času našeg rastanka, postajala je sve nervoznija. Dugo mi je pričala o svojoj zemlji, o njenom poslu, o tome kako bi meni bilo divno da pođem sa njome, o svome narodu koji je nekada bio najbolji i koji će opet biti jedan i jedinstven i iznad svih. Smetalo mi je toliko divljenje tom narodu i polako me obuzimalo čudno uzbuđenje i nemir. Trnci su mi počeli da igraju u stomaku. Jednom se nisam mogao uzdržati na njeno divljenje Zapadnoj Njemačkoj, već sam joj rekao:

"Deutschland über alles" (Njemačka iznad svega), na što je ona, zaniijeto, odgovorila:

"Da, Njemačka iznad svega".

"I Drugi svjetski rat je iznad svega", trnci su mi se razasuli po čitavom tijelu.

Stala je iznenađeno, pogledala me.

"A ispod svega je šest miliona Jevreja ubijenih u koncentracionim logorima", ogorčeno sam nastavio.

«»

Sjetio sam se svojih roditelja i mene kako u stočnim vagonima odlazimo u koncentracioni logor Bergen Belsen, kako su se moji roditelji trudili i mučili da, prije svega, preživi njihovo jednogodišnje dijete, da je moju majku, koja je tada imala 23 godine, logorski čuvar pustio da, zbog umora i iscrpljenosti, ostane ležati na cesti, jer on, zaboga, neće prljati ruke zbog neke babe, kojoj ionako preostaje da živi jos samo par dana. I mojih neprospavanih noći kada sam, gladan, tražio "kuke" (kukuruz), a logoraši se ogrnuli čaršafom i pogrebnim glasom pitali ko to traži "kuke" da ga odvedu sa sobom. I moje drhtavo tijelo, pokriveno preko glave. Sve to znao sam iz šturih priča mojih roditelja, jer oni su htjeli da njihov sin odrasta normalno, bez mučnih sjećanja, bez besanih noći, bez vrištećih krikova koji se ponekad otmu majci ili ocu, probuđenih u stravičnom znoju.

«»

"Ali, zašto dragi?", upitala je.

"Zato što sam i ja Jevrej", odgovorih.

Njena transformacija je bila užasna. Do tada njeno lijepo lice postalo je maska mržnje, njena usta bljuvala su prljavštine, njene riječi "Šteta što nisu ubili još jednog gada" peklo mi je obraze. Pokrenula se, pljunula pred moje noge i otišla. Stajao sam nepokretan, bez ikakvih misli, kao da se to nekom drugom dešavalo.

«»

Pismo mi postaje sve teže i teže. Čitam dalje:

"Kada se vratila kući sa tog ljetovanja majka je bila drugačija. Jedno vrijeme bila je letargična a onda je počela da se bavi humanitarnim radom, a dugo u noćima zamišljeno sjedila ili plakala. Nakon devet mjeseci na svijet je došla jedna djevojčica. Nazvala je Sara i to sam bila ja. Teško smo živili ali moja mama nikada se nije žalila. I dalje je radila u humanitarnim organizacijama i sa pažnjom i ljubavlju odgajala mene.

Kako sam odrastala tako mi je postepeno pričala o svom životu, pričala o Dubrovniku, o lijepim gradskim zidinama, ostrvu Lokrum,

o zaljubljenosti. Sa zanesenim pogledom pričala je o Vama, o Vašim crnim očima, o sretnim trenucima koje je provela sa Vama. I ni riječi o razlogu vašeg rastanka, jedino o njenoj užasnoj grešci i o prokletstvu različitih vjera.

Znam da je prošlo dugo vremena od kako ste se rastali, ne znam razlog rastanka, ali ja vas molim, ukoliko imate mogućnosti i želju, da me posjetite, da vidite vašu unuku, prihvatite izvinjenje moje umrle majke i oprostite njenu stravičnu grešku".

«»

Mjesec decembar 2002. Prošlo je deset godina kako živim u dalekoj zemlji, daleko od moje domovine. Godine loše i godine manje loše. Prvih godina supruga je stalno plakala i bila u depresiji. Ja sam, kako su prolazile godine, sve više povećavao svoju istoriju bolesti, tako da, kada doktor pita od čega bolujem, u šali odgovaram da je lakše kazati od čega ne bolujem.

«»

Umoran sam. Sada idem na obalu mora, sjednem na "moju" klupu i posmatram daleko, daleko, gdje je moja bivša domovina, gdje su rijeke i planine, koje sam tako volio, tamo gdje je moja zemlja, koja više nije moja. Sakupljam pozitivnu energiju, koja u ogromnim količinama lebdi iznad mora, akumuliram je za buduće stresne situacije, akumuliram je za sebe i za moju porodicu. Davno je prošlo vrijeme kako sam oprostio svim ljudima koji su me povrijedili, pa i ovoj, nekada tako dragoj osobi, konačno, ja nisam sudija, postoji neki konačni sud i, možda, oprost.

Svakodnevno mi je u mislima moja kćerka i unuka u Njemačkoj, osjećam neodoljivu želju da ih zagrlim, da prošeta sa unukom ulicama grada, da osjetim da su i one moja krv....

Onda zastanem, pomislim na njihovo razočarenje kada se, pred njima pojavi neki, sasvim nepoznati, oronuo, čovjek, na moju ljubav, koju nemogu iskazati na njihovom jeziku, na svoje bolesti, na to da je bolje da se mene sjećaju iz priča njene majke i bake kao mladića sa crnim

očima, kao uspomenu koja, kako vrijeme prolazi, postaje sve dalja i tajnovitija.

Godine prolaze.....

Ponekad mislim da ću otići u posjetu, ponekad ne..

Šta da radim, šta da radim, šta....

Nesmijem da mislim na to, nesmiem da....

Road to the valley

RAZMIŠLJANJE O VJERI

Ne uzimaj uzalud imena Jahve ,Boga svojega, jer Jahve ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo!

Jednoga dana, u petak, spremili smo se da odemo u Jerusalem. Moja žena, sin, njegova kćerka, a naša unuka, i ja. Odavno se spremamo na taj izlet i ovaj petak složili su se svi uvjeti. Krenuli smo dosta rano, ali nismo našli mjesta za parkiranje blizu starog grada jer su svi parkinzi bili prepuni, bio je prvi dan bajrama. Policija nam je samo bespomoćno slijegala ramenima, pazeći na gomilu ljudi koji su se slijevali ka putu prema Al Aksi. Svi Arapi, muslimani, iz Jerusalema i okolice, krenuli su da se poklone svome bogu.

Pogrešili smo što smo baš u taj petak krenuli u Jerusalem, ali šta se može, sada smo tu, te nastavljamo svoj izlet.

Prvo smo posjetili crkvu Svetog Groba Gospodnjeg, gdje smo posjetili i Golgotu, poznatu i kao Kalvarija. Ogromna crkva, prepuna vjernika i znatiželjnika, ulijevala je strahopoštovanjem svojim visokim svodovima i mistikom. Uz uske i strme stepenice penjemo se do mjesta na Golgoti, gdje je bio zaboden krst, na kojem je Isus bio razapet. Vjernice, sa maramama na glavi, klečeći prilaze tom mjestu, gdje je, nekad davno, postojao križ, ljube to mjesto, i pognute glave, ponavljajući tiho molitve, odlaze. Spuštamo se niz strme stepenice i ispred nas se pruža mramorni ležaj, na kojem je Isus dobio posljednje pomazanje. Malo dalje, grob Isusa Hrista, sa koga je on uskrsnuo. Obilazimo dalje, sve što pogledamo, sve su to sveta mjesta hrišćanske religije.

Nakon polumraka u crkvi, vani nas dočekuje dan obasjan suncem.

Na stepenicama ispred crkve, zajedno sa gomilom turista, osvježismo se vodom i šerbetom, koju prodaje šarena, galameča, dječurlija.

Idemo dalje.

Odmah nakon crkve ulivamo se u raznobojni svijet prošlosti i sadašnjosti, šaroliki šuk (pijaca). To je svijet pun mašte i opsesije. Raznolike radnje isprepletene jevrejskim, arapskim i hrišćanskim obilježjima, nude sve moguće drangulije za, ponekad, paprenu cijenu. Gazde tih radnji, ako se sa njima ne cjenkate do u beskonačnost, prodaće vam robu koju ste željeli, za triputa veću cijenu, ali biće smrtno uvrijeđeni, kao da ste tu robu ukrali.

A tada počinje košmar. Potmula tutnjava polako se približavala. Uska uličica, do tada prepuna turista, naglo se ispraznila. Završila se prijepodnevena molitva i vjernici, muslimani, izašli su iz džamije Al Aksa. Džamija Al Aksa je, po vjerovanju muslimana, treće svjeto mjesto islamske vjeroispovjesti, mjesto, odakle se Allahov Izaslanik Muhamed a.s., digao u nebo.

Prvo se pojavila grupa ljudi a zatim sve više i više, dok uska uličica nije bila zatrpana gomilom vjernika. Samo lica, grleni glasovi i topot nogu. Masa ljudi je bila tako kompaktna, zauzeli su ulicu, mislim i bukvalno, tako da smo mogli proći pored te mase, u suprotnom smjeru, samo se pribijajući uz radnje, nastojeći da ne porušimo izložene rukotvorine lokalnih trgovaca. Na svakih stotinjak metara stajala su po dva vojnika, pažljivo gledajući prolazeću skupinu. Naša unuka se pripila uz nas, uplašeno gledajući tu gomilu ljudi. Rijeka ljudi je tekla, čini mi se satima i satima.

Na kraju, dokopasmo se kapije i uđosmo na ogroman plato, na čijem kraju je stajao ogroman zid, najsvetije mjesto svih Jevreja, Zid Plača. Zapadni zid, Zid Plača, je ostatak od hrama cara Solomona, koji je porušen početkom 70-ih godina, u doba Rimskog osvajanja Jerusalema. Gužva je bila ne mnogo manja nego maloprije. Na ograđenom prostoru, ispred Zida Plača, prostor je bio podijeljena u dva djela, desno ženski, lijevo muški. Pored Zida Plača stajali su vjernici, poluspuštene glave, koju su prislanjali na Zid, istovremeno dižući ruke u visini glave, milujući hladni kamen.

Sjedimo ispred odvojenog prostora ispred Zida Plača i pokušavamo umiriti uznemirenu unutrašnjost svojih bića. Polako se smirujem. Razmišljam o vjeroispovjesti, o njihovim vjerskim poglavarima i njihovom uticaju na masu vjernika. Ateista sam, ne vjerujem u nikakve natprirodne sile, ali ostao mi je u sjećanju razgovor sa jednom starom ženom, koja je tihim, pomalo napuklim glasom, govorila:

"E, moje dijete, žao mi je vas mlađih. Rodio se mali sotona, biće nevolja na ovome svijetu sve više i više. Jedino će se spasiti oni čestiti, poštteni ljudi, koji vjeruju".

Učinilo mi se da je njena poslednja rečenica nedovršena, pa sam mahinalno upitao:

"A koje vjere su ti ljudi"?

Pogledala me svojim staračkim, mudrim, pogledom, i odlazeći, rekla:

"Nije važno koje su vjere, čak i ljudi koji nevjeruju ovozemaljskom vjerovanju, ali ljudi koji stvarno vjeruju"!

Ni tada mi nije bilo sve jasno, ali sam i to prihvatio, uzimajući u obzir njene podmakle godine.

Ne htijući, sjetio sam se ovog davnog razgovora, bolje reći, monologa. Lude krave, svinjska gripa, zemljotresi i cunamiji, oblak vulkanske prašine.....

Poštujem sve vjere. Poštujem sve vjernike, vjernike koji iskreno vjeruju, a ne "vjernike" koji propovjedaju vjeru samo iz svoje lične koristi, a koji čine, privatno, sve što je suprotno od učenja, što ih propovjeda religija. Njihov svijet je svijet zla. Ni većina njihovih vjerskih poglavara nije okrenuta bogu. Ti vjerski poglavari, glasom punim gnjeva, pozivaju vjernike da proklinju i unište pripadnike drugih religija, propovjedaju skromnost i vjerovanje u boga, a oni sami koriste luksuzne kuće, automobile, razne privilegije. Naročiti su oni ogrezli u prljavštinu. Pedofilija, sodomija, silovanja, kriminalne i mafijaške veze....

Bogati ljudi, zaradivši novac krvlju drugih ljudi, daju dio tog novca u dobrotvorne svrhe, misleći da su time spasili dušu. Taj novac, većinom, služi za podizanje crkvi, sinagoga ili džamija, ili vjerskih objekata nekih drugih religioznih skupina.

Umjesto što taj novac bude potrošen za zidanje velelepni bogomolja, (bar dio tog novca koji nije završio u tuđim džepovima) taj novac treba da posluži za podizanje tvornica, kulturnih ustanova ili objekata koji pruža običnom čovjeku mogućnost za stalan posao.

Pravi vjernik ne treba raskošnu bogomolju da bi se obratio svome bogu. On će, obuzet vjerom, okrenuti se prema nekom mirnom kutu i predati bogu. Bilo kad i bilo gdje. I on neće dizati oči prema nebu, on će spokojno gledati ispred sebe, jer bog nije negdje daleko od njega, bog je u njemu.

Vase with field flowers

BEZ VEZE.....

Sjeti se da svetkuješ dan subotni.Šest dana radi i obavljaš sav svoj posao.A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu.Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata.Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinuo.Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotni.

E baš sam ja čovjek-peh.Lijepo sam se namjestio na stolici, našiljio olovku (to mislim figurativno), "legao" na kompjuter a ono ništa. Ni slova.Sjetih se odmah Efraima Kišona, da je i on imao sličnih problema, samo su njegovi problemi bili veći jer on je pisao da bi zaradio za život, a ja pišem jer neznam šta drugo da radim. Nemojte odmah pomisliti da imam puno para, imam socijalnu penziju, ali pišem jer sam kao dijete uvijek govorio da ću, kad porastem, biti "novinar" to jest, prodavac novina.I tako, kada sam završio srednju školu, zaposlim se kao novinar-pripravnik.Sa mnom su počeli novinarsku karijeru Hamza Bakšić, Ivica Mišić i drugi.Guram tako tri mjeseca i kada su htjeli da me prime u stalni radni odnos, po nagovoru mojih roditelja ja odustanem i upišem elektrotehniku.Nikad se nisam pokajao zbog promjene zanimanja ali tajna želja je ostala ista, da budem novinar.Ali šta sam se raspisao o sebi, tražim neku zanimljiviju temu.

Počeo sam da pišem o jednom poznaniku, koji je, došavši u stranu zemlju sa jako čudnim jezikom, naišao na neobičan problem.Naime, u zgradi gdje je zakupio stan, u prizemlju, bio je neki granap.Jednom zgodom gazda ga je upitao, na onom čudnom jeziku, koliko je sati.Moj prijatelj se zbunio, pogledao sat, zatim gazdu i,ništa ne govoreći, otišao postićen.

Od tada je gazda, uvijek kada je prolazio moj poznanik, mangupski se smijuljeći, pozdravio i svaki put, na onom čudnom jeziku, upitao "koliko je sati?"

Jadni moj poznanik, izbjegavao je susrete sa njim, bilo šunjajući se pored prodavnice, bilo namjerno zaboravljajući sat u kući, ponekad izlazeći u neočekivani trenutak iz zgrade, svejedno, uvijek, "koliko je sati?", je kao Damoklov mač visilo nad njim. Jednog dana, na pitanje "koliko je sati?" prepuklo je nešto u njemu. Stao je mirno, pogledao gazdu i održao besjedu, normalno, na našem jeziku. Da ga sada pitaš o čemu je govorio nebi znao da kaže, možda je govorio o ratu, o teškom životu u ovoj zemlji, o neadekvatnom poslu, o neprospavanim noćima tješeći uplakanu suprugu...

Iako nije razumio izgovorene riječi gazda je razumio ton govora. Pogledao je mog poznanika i tiho rekao "izvini". I nikad više nije pitao koliko je sati. Ali neznam da li to da napišem, neznam da pronađem poentu u svemu tome.

Ili o DODŽ-u. To "dodž" potsjeća me na džip, na poslijeratne gladne godine i žuti sir koji smo dobivali preko Crvenog krsta. Ali nije to to, to je Domaća Obična Džukela po imenu Nes (na hebrejskom: čudo) koju smo, iz milošte zvali Neša. To je stvorenje koje me, pored porodice, najviše volilo. I ja nju. Čudno je bilo to stvorenje.

Crno, visoko pedalj od zemlje a nenormalno dugačko, klempavo, stalno sa jednim podignutim uvom a drugim, koje vuče po zemlji. A ispričaću vam kako smo uopšte došli do njega tj do nje. U stranoj zemlji, slabo znajući jezik, roditelji daleko, moju kćerku je uhvatila depresija a sin je, odvajajući teško zarađeni novac, dao joj da kupi psa. Kćerka je odmah otišla u prodavnicu, ali da bude sigurna da je kupila muško štene, povede prijatelja, koji je u Sarajevu počeo da studira veterinu. I dođe štene u kuću, normalno žensko. Otprilike za godinu dana dođosmo i mi, te Neša i ja postadosmo najbolji prijatelji. Nisam nigdje išao sam, nas dvoje "podruku" pa u šetnju.

Jednom prilikom, sjedimo mi na klupi iznad mora, kad naiđu trojica Rusa.

Jedan se, u čudu, zagleda u Nešu i reče: "Aj, aj, aj kakaja ružnaja sabačka" ili tako nekako, u slobodnom prevodu "kakav ružan pas". U meni provri krv, naroguših se, tako da on kaže nešto za Nešu, i ja, natucajući ruski, odgovorim: "A ti si mi krasivi". On da kaže nešto pogrdno za Nešu, aha.

Kada je doživila duboku starost, sin i ja smo je, da se nebi više mučila, odveli kod veterinara na inekciju.

Ali, ne mogu da pišem o njoj. Kad spomenem Nešu osjetim neku tugu i težinu u stomaku.

Ili da napišem o mojoj prvoj unuci. Kao kod većine baba i deda, Or (to joj je ime) je bila naše prvoprvenče, naše mezimče. Pošto su njeni roditelji radili mi smo čuvali to mezimče skoro tri godine. Često smo išli na obalu mora a tamo, na gomili kamenja, izležavajući se na suncu, bilo je desetine guštera. Naše mezimče je odmah primjetilo dva guštera koji su uvijek ležali jedno kraj drugog i sunčali se. Or je odmah zaključila da su to mladić i njegova djevojka i da se "jaaako" vole. Nazvala ih je Zelenko i Sunčica. Bio je tamo i jedan veliki crni gušter, koji Or nije bio simpatičan. Nazvali smo ga Ćoravko, jer je svakog gledao iskrenute glave, kao da loše vidi. Tako je bilo desetak dana, a onda su Zelenko i Sunčica nestali. Sa suzama u očima, Or se zagledala u mene, očekujući razumno, za njene godine, riješenje ovog problema. Odmah sam, sjećajući se bajki iz svoga djetinjstva, ispričao sljedeću priču:

"Zelenko je jednog dana primjetio da nema Sunčice na kamenu i odmah se uputio kod stare gušterice Vide da je upita za savjet. Stara gušterica Vida dugo je gledala u magično kamenje i u transu progovorila:

"Vidim razrušeni kameni zamak, vidim strašnog guštera Ćoravka, vidim u najudaljenijoj prostoriji uplakanu Sunčicu. Ako hoćeš da je spasiš treba odmah da pođeš, ali znaj, to će biti težak put, pun opasnosti".

I tako Zelenko krenu na put a usput sretne mačka Skitnicu, žabu Kreketušu i muhu Zunzaru koji upitaše Zelenka gdje se uputio a kada saznaše gdje ide, odmah odlučiše da idu sa njime. Da bi brže stigli do kamenog zamka i strašnog guštera Čoravka smjestiše se na leđima mačka Skitnice i pođoše. Idu oni tako kad .....

A što ja vama pričam o Zelenku i Sunčici, niste, valjda, prešli sedamdesetu godinu pa da mi vjerujete u ovu priču.

Sjetih se tako, kada sam bio na fakultetu, jednog detalja iz moga studiranja.

Na predavanja sam išao kad sam morao, tj. kada se trebao dobiti potpis na indeks da sam išao redovno na predavanja. Normalno, čitavo vrijeme predavanja sam hvatao zjalu, naprimjer, hvatao dosadnu muhu koja se kao zainat navrzla na moj poveliki nos, krišom ispod klupe čitao neki časopis a, jednom prilikom, kada me profesor oštro pogledao, počeo da pišem, kobajagi, neke bilješke sa njegovog predavanja. Možete misliti kako sam se iznenadio kada sam kasnije pročitao moju ruketvorinu. Tu je pisalo sve i svašta. Kako sam sinoć bio u kinu i moje mišljenje o filmu, dalje, bezveze je ona djevojka koju sam upoznao na igranci, moj drugar Hamdija je bio lafčina pa mi je dao da prepisem treći zadatak na kontrolom iz matematike, one knjige iz biblioteke već treći mjesec hoću da vratim a uvijek imam "važnija" posla. I šta sve živom čovjeku ne padne na pamet kad nema ništa pametnije da radi. Jednom prilikom, iza mojih leđa, pročitao je moje "nacrtanije" jedan moj kolega i upitao je šta to pišem. Objašnjavajući kako to pišem bez kontakta sa mozgom, on je rekao: "Nikada ne mogu da napišem, a da neznam šta pišem". Iskreno sam odgovorio: "Ni ja". Bez veze, pišem stvari koje nemaju nikakvog smisla. Mislim da će sutra biti bolje, da ću naći neku zanimljiviju temu. Konačno, danas je ŠABAT, dan razmišljanja o duhovnosti ovog svijeta, dan odmora od svakodnevnih briga.

EH, TA MLADOST...

Poštuj oca svojega i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti da Jahve, Bog tvoj.

Poslije 2-og svjetskog rata, moji roditelji i ja, vratili smo se ponovo u Sarajevo (ustvari se ponovo vratili samo moji roditelji, jer ja sam rođen u Višegradu, u toku rata, u bjekstvu).Dobili smo smještaj u jevrejskoj kući, mislim da je to bila kuća Gaonovih, u Potoklinici. Ta kuća bila je na vrhu širokih stepenica, koje su se završavali u ulici, tada se zvala Hajduk Veljka, a potom, preskočivši Hajduk Veljka, nastavljali do ulice, tadašnje Vuka Karadžića.Sa druge strane, naša ulica se ulivala u ulicu Logavina, gdje je bila naša osnovna škola i, po nas veoma bitno, granap, u kome smo kupovali čokoladice sa slikama fudbalera.Prodavač je, prije nego nam preda kupljenu čokoladicu, otvarao istu i, ako bi bila slika nekog poznatog fudbalera, dao nam drugu čokoladicu, a oduzetu sliku stavio u specijalni ram i prodavao, normalno, za duplo veću cijenu.

Naša kuća je bila jednokatnica sa četiri stana, dvorištem ispred i baštom iza kuće.Ispred zida dvorišta bila su parkirana kočijaška kola od susjeda, koji je upravo, pored našeg prozora, imao štalu sa dva konja. Preko puta moje kuće bila je javna česma, gdje su se uvečer okupljale mlađe djevojke i ponekad se bezrazložno cerekale kad prođe neki nepoznati momak.

Moj sokak je bio neasfaltirana uglančana kamena ulica a sa strane uski trotoar, za divno čudo, asfaltiran.

Moj otac je radio na željeznici a majka, kao "pismena", radila u Crvenom Krstu.Moja majka se, kao dijete od 14 godina, zaposlila u knjižari Katan, kod katedrale, i do pred sami rat radila u toj knjižari. Ta ulica nam je bila sve.Često smo se igrali klisa, krpenjače, često se mlatili sa rajom iz susjedne ulice, ako bi se usudili da prođu kroz naš atar.

Ta krpenjača, bilo je to čudo neviđeno. Mi, djeca, sakupljali smo sve stare čarape, krpe, sve što je moglo da se stavi u krpenjaču. Ko je imao bolju krpenjaču bio je kapiten, koji je mogao da bira svoju ekipu, pa smo se svi trudili da naša krpenjača bude veća od svih drugih, čak i ukravši neku čarapu, koja je mogla da se pronosa još neko vrijeme. Jedno jutro "eksplodirala" je vijest po svoj mahali. Svi dječaci su se sakupili ispred moje kuće i čekali da izađem. Ja, ponosno držeći pod rukom fudbal, sve sa "dušicom" i kožom, naduvan do "tačke usijanja", izlazim iz haustora i, pred zavidljivim pogledima djece, nonšalantno lupkam po lopti.

A sad da vam ispričam kako sam došao do famoznog fudbala. Jedno popodne, neznajući kuda da se motam, otišao sam do Crvenog Krsta, do svoje majke. U gomili stvari odmah sam primjetio kako se nešto cakli, izdvajajući se od običnih stvari. Bila je to ova čuvena, crvena, lopta. Gledao sam je sa strašću, nesmiujući ni spomenuti da je želim, ta "stvar" bila je udaljena od mene kao mjesec. Noćima sam sanjao tu loptu, budio se u košmaru a po danu, zamišljajući tu loptu, šutirao je do u beskonačnost. I jednoga dana, majka mi je donijela tu loptu a mojoj sreći nije bilo kraja.

Jedino što je ova dragocjenost imala jednu nevažnu manu. Nije, kao svaki obični fudbal, imala okrugao oblik već se završavala na krajevima sa špicovima.

Znam, danas, da je to bila lopta za ragbi, ali tada nisam ni čuo za tu vrstu fudbala, te sam ubijediavao svoje vršnjake da je to lopta iz Amerike i da tamo igraju samo sa tim loptama.

Ipak, neslavno se završila ova epizoda iz moga dječaćkog života. Mjesec dana šutirali smo loptu, bacali se za njenom krivudavom putanjom, svađali se dali je bio faul ili nije, ali nikako nismo mogli pogoditi loptom cilj koji smo namjeravali. Čudna je bila ta lopta, išla je gdje je ona htjela a najčešće u prozore okolnih komšija. Doduše, ja sam sumnjao na Hareta i Canu, da namjerno gađaju prozore, ali tu sumnju nisam nikad kazao jer nisam imao dokaza. Normalno, komšije bi zaplijenili loptu dok im se ne namiri šteta ili popravi prozor a ja, kao

vlasnik lopte, bio sam uvijek dežurni krivac. Dozlogrdilo je to mojim roditeljima i, jedno jutro, osvanuo je prazan čošak gdje je obično stajala lopta. Meni su rekli da je noćas provalio lopov u naš stan i ukrao loptu. Bilo mi je malo čudno što ništa drugo nije ukrao ali, tako sam ja mislio, normalno da je ukrao loptu, kao nešto najdragocijenije u kući. Tugovao sam skoro mjesec dana i pričao djeci na ulici kako se ušunjao lopov, visok dva i kusur metra, kako ga je moj otac uhvatio za šiju a on se otrgnuo, šćepao loptu i pobjegao. Nisam siguran da su mi vjerovali, ali ja sam toliko puta ispričao tu priču da sam i ja počeo vjerovati u nju.

Još jedan doživljaj mi se urezao u sjećanje. Bila je sredina augusta, mjeseca kad sam punio deset godina. Jednog dana otac je došao sa posla, skinuo cipele, oprao ruke i smjestio me na stolicu. Izvadio je ruku iz džepa i dao mi zamotuljak.

"To je za rođendan, da budeš zdrav i uvijek tačan" rekao je.

Odvio sam papir i zabljesnuo me jedinstveni poklon, sat. Presijavao se u mojoj ruci, na podnevnom suncu igrale su boje od jarko žute do zagasito smeđe. Taj sat je bio marke "Anker", sa zlatnim brojkama. Neki tatin poslovni prijatelj putovao je službeno u inostranstvo i tata ga je zamolio da mu donese sat. Tako sam ja došao do dragocjenog sata, kojeg niko od mojih vršnjaka, a i malo starijih, nije imao. Pravio sam se važan, pokazivao sam sat kao da ga niko nije imao, lijeva ruka, na kojoj je bio sat, bila je ukočena da se sat ne bi drmusao i, nedajbože, pokvario. Tačno u podne izlazio sam na ulicu, oko mene gomila djece a ja, uz naknadu od jednog klikera, dunje, sličice fudbalera ili oraha, prepuštao da mi naviju sat, i to samo dva zavrtaja, dok se sat ne navije do kraja. Do škole, prije dobijanja sata, pretrčao bih za pet minuta, po dobijanju sata, sa ukočenom lijevom rukom, trebalo mi je i do petnest-dvadeset minuta. Taj poklon imao je i jednu lošu stranu, dok su sva djeca jurcala za limenim kotačima sa štapićem kojim su upravljali njime, igrali krpenjače ili klisa, ja sam mirno stajao, zaklonjen od dječije trke, normalno čuvajući sat. Mislim da u to doba nije bilo tako mirnoga djeteta kao ja, ko da sam, nedajbože, bio bolestan.

Prošle su godine. Majka mi je umrla rano, u 51-oj godini.
Otac je poživio još 10 godina i onda, u 69-oj godini, zaklopio oči.
Uvijek, kad odem na groblje, pomislim "živjeli su skromno, skromno
su i umrli, ali u meni će vječito biti živi". Iako su davno otišli u neki
bolji svijet, uvijek ću misliti na njih a njihovi likovi ostaće duboko u
meni.

Lord testing Abraham

POČETAK, BEZ KRAJA.....

Ne ubij!

Bio je to dug put. Put od njegovog sela do najbliže željezničke stanice. I put kojim on mora proći, put mučeništva. Samir se okrenuo i pogledao niz cestu. Prav drum, po sredini vidljiv trag asfalta, sasušena trava. I poneki kamen. Njegova zemlja, njegova prašina, koju mu lagani vjetar podiže oko nogu, njegov svaki kamen. Njegova zemlja, zemlja u kojoj trenutno vladaju nevjernici-šejtani, zemlja neprijatelja. Ali neće to trajati vječito, njegov život će biti još jedna karika ka uništenju nevjernika, ka sretnijem životu Allahovih sljedbenika.

Sjetio se svoga oca, koji bez riječi prolazi pored djece i ide nekud. Nekad sam, nekad sa još nekim, isto tako šutljivim. U izbjegličkom logoru u Libanonu nije bilo mnogo sretnih dana. Ponekad je vidio nasmješena lica, čak i kod svog oca, ponekad skup razdraganih žena. I njihova šaputanja o uspješnoj operaciji u zemlji palestinskoj. Nije shvatao o čemu se radi, ali je bio ponosan, jer i on se osjećao dio tih ženskih šaputanja, dio Palestine.

Jedno jutro, u svitanje dana, njihov šator ispunile su šuteće žene.

Njegova majka, kraj minderluka, primala je pružene ruke i davala obraz da je poljube. Samir je polako prišao a ona tiho rece:

"Otac ti je šehid. On sada živi kraj Allaha".

Rekla je to mirno. Rođaci su nudili rahatlokumima i kafom pridošle komšije. Sve više svijeta okupljalo se oko njihovog šatora, tako da su neki ostali vani. Djeca su posmatrala tu gomilu i, vidjevši Samira, prišla njemu. Osjećao je njihovo dječaćko poštovanje i ponosio se time. Ubrzo nakon toga prebacili su se u okupiranu zemlju. Noću, sa malo stvari, došli su u arapsko selo, kod bliskih rođaka njegovog oca.

Samir je pošao u školu. Bio je miran dječak, uvijek ozbiljnog lica. Majka mu je često govorila kako nesmiije zaboraviti borbu svoga oca, da njegova mučenička smrt traje vječito u njihovim sjećanjima i da svi poštuju njegovu hrabrost i njegovu borbu.

Dok su njegovi vršnjaci sa štapovima tjerali kolutove po prašnjavom sokaku, on je pažljivo gledao niz ulicu i prvi primjetio lik starog derviša. Derviš je polako, oslanjajući se na štap, prišao u hladovinu starog drveta, ogledao se oko sebe i sjeo. Kao začarana, djeca su ostavila svoje igračke i sjela u polukrug oko derviša. Derviš je počeo da priča svoju priču, kao da nikoga nema, pričao je monotonim glasom, o jednoj dalekoj zemlji, zemlji islamskoj, koju su bili porobili neprijatelji muslimana, o otporu ljudi te islamske zemlje, o vojskovodji pravedniku te malene čete u opkoljenoj tvrđavi, i o protivničkom komandantu moćne armije.

Njegov glas postojao je sve življi i strastveniji što se priča bližila kraju. Pričao je derviš o junaštvu i samožrtvovanju pravednika, o danima gladovanja i otpora, o danima mučeništva.

Dok je derviš pričao, gomila slušača se povećavala. Pored djece, tu su se sakupile i mnoge žene. Kad je priča dovršena, žene su prišle dervišu, poljubile mu ruku i stavili pred njega razne ponude, banane, narandže, datule. Bez riječi, uzeo je ponude, stavio ih pod kaftan i, gegajući, otišao prema drugom arapskom selu.

«»

Toga jutra je bilo tmurno. Oblaci, tjerani hladnim vjetrom, brzo su prolazili nebom, stvarajući fantastične figure. Samir se lagano probudio i vidjevši majku i nepoznatog muškarca kako ulaze u sobu, brzo se obukao. Osjetio je da je ovaj dan poseban, dan za koji je znao da mora doći. Prišao je, poljubio ČOVJEKU ruku i smjerno otisao u ugao. ČOVJEK nije progovorio ni riječi, samo su prodorne oči posmatrale Samira, dok je majka rekla :

"Otac ti je bio veliki čovjek" i "Allah je velik".

ČOVJEK je prišao Samiru, podigao ruku na Samirovu glavu i rekao: "Allah je tebe odabrao".

Od tog trenutka Samiru se život sasvim promjenio. Sada, kada je znao da je odabran kao Allahov izabranik, postao je isključen od svakodnevnih problema, pun neke unutrašnje mirnoće, znao je da je njegov životni put predodređen za viši cilj, za Allaha.

Nakon nekoliko sedmica, u smiraj dana, došao je po njega mladić i poveo ga na daleki put. Išli su kolima, zatim, u ponoć, pješke prešli granicu, i našli se u skrivenom logoru. Mjesec dana učio je sve o eksplozivima i oružju, o odbrani i napadu. Učio je prilježno, kao pažljivi učenik, znajući, pritom, da je to znanje najvažnije i posljednje pred njegov uzvišeni put.

Kada se vratio u svoje selo, nakon nekoliko dana posjetio ga je onaj ćutljivi ČOVJEK i predao mu mali papirić. Bila je to adresa neke radionice, koja se nalazila u velikom gradu.

"Sutra počinješ da radiš", rekao je i otišao.

Trebalo mu je pola sata hoda do obližnjeg gradića i još pola sata željeznicom da dođe do grada gdje je predao poruku gazdi autoradionice. Zatim je počeo da radi na čišćenju i pranju automobila.

«»

Svako jutro, kada je ulazio u željezničku stanicu, pažljivo su ga pregledavali čuvari na ulazu. Mirno je stajao, okretao se i, nakon pregleda, ljubazno se zahvalio čuvarima. Prošlo je neko vrijeme i pažnja čuvara je djelomično popustila. Mahinalno su pregledavali Samira i, uz pozdrav "zdravo Sami" okretali se prema drugim putnicima. Iako je to bio mali gradić, na željezničkoj stanici je uvijek bilo dosta putnika, naročito prvog radnog dana, kada je, pored redovnih putnika, bilo i vojnika koji su vikend provodili kod svojih kuća a tada se vraćali u jedinice.

«»

Tog jutra se probudio sa čudnim osjećajem u duši. Čitav dan je osjećao neku neobjašnjivu čežnju, slutio je da će se desiti nešto lijepo.

Umoran, nakon napornog radnog dana, izašao je iz voza u malom gradiću i odlučio da predahne u staničnom bifeu.

Po izlasku iz voza osjetio je, u sebi, neki čudan nemir, predosjećajući da će se nešto dogoditi.

Čim je ušao u stanični bife, znao je da je našao ono što je nesvjesno tražio čitav svoj život.

Plava djevojka, vitkog stasa, posluživala je okolne goste. Znao je da je konačno našao biće koje je stalno bilo u njemu, fluid, koji je pripadao samo njemu.

Sjeo je za sto u uglu bifea, ne skidajući pogled sa mlade djevojke.

Djevojka je prišla stolu i upitala: "Šta hoće?".

"Pivo" poručio je Samir.

Ne gledajući ga, pružila mu je domaće pivo.

"Neću to, hoću Hajniken" rekao je.

Pogledala ga je pažljivo, sklonila pivo i rekla "Nema".

I otišla.

Sutradan, nakon završenog posla, požurio je na voz i odmah otišao u stanični bife. Plava djevojka kratko ga je pogledala, okrenula se prema šanku i, bez riječi, pružila mu pivo "Hajniken".

Posmatrale su ga njene plave oči i on je morao da sazna što više o njoj, ali jedino što mu je trenutno palo na pamet, upitao je:

"Kako se zoveš?".

Plava djevojka je, nakon kratkog oklijevanja, odgovorila:

"Anja", a nakon par trenutaka, upitala:

"A ti".

Samir se trže od ovog običnog pitanja i polurazgovjetno odgovori:

"Sami".

Djevojka je nastavila da poslužuje goste, ali je ispod oka gledala tihog mladića, toliko različitog od većine putnika. Do završetka rada kafane mladić je sjedio za stolom i šutio. Kada se zatvorila kafana djevojka je, ne govoreći ni riječi, pogledala Samira i pošla svojim putem.

«»

Polarne noći pretvarale su noćnu tamu u dan. Anja je volila svoj grad na sjeveru Rusije, voljela je da luta ulicama grada, posmatra fabričke dimnjake u izmaglici sutona, voljela je svoje razdragano mlado društvo, školu.

Živila je sa ocem i majkom, živili su skromno, ali sretno.

Prva nesreća je došla neočekivano. U industrijskom kombinatu, u kom je radio njen otac, desila se velika nesreća. Bilo je nekoliko mrtvih i dosta povrijeđenih, među mrtvima je bio i njen otac.

Zatim je došlo vrijeme raspada komunizma, tranzicije i potom, krize. Konačno je došao i poslednji udar. Biblioteka, u kojoj je radila Anjina majka, izvršila je reorganizaciju i, ona, kao višak radne snage, dobila je otkaz. Jednostavno, bez i jedne riječi, bez ijednog spominjanja onih dvadesetak godina, koje je savjesno odradila.

Znajući za tešku materijalnu situaciju u zemlji, raznorazni emisari su počeli da agituju po Rusiji a među njima je bilo emisara koji su pričali o blagostanju u Svetoj Zemlji, o stručnom zaposlenju u Obećanoj Zemlji, bez obzira na nepoznavanje hebrejskog jezika. Nakon te "slatke" priče, iako teško, bilo je tako jednostavno odlučiti se za iselenje, te su, njih dvije, prodavši za sitne pare stan i sve što su imale, bile spremne za novi život.

I tako, otišli su jednog dana u nepoznatu zemlju, u nepoznatu klimu, u nepoznato jezično područje, bez ijednog prijatelja.

Po dolasku, sreća ih je poslužila, prvih godinu dana su bili u prihvatilištu za nove useljenike. Nakon završenog pohađanja ulpana (kurs hebrejskog jezika) i izlaska iz prihvatilišta, uputili su se u živopisni gradić, jer je tamo bilo jednostavnije i, konačno, jeftinije živjeti. Polako se počela smanjivati neznatna suma novca, ponijeta iz Rusije, te se Anjina majka morala zaposliti kao kućna pomoćnica a Anja kao kelnerica, u malom bifeu na željezničkoj stanici.

«»

Anja je žurila kući. Nesvjesno se plašila da majku ostavi samu.

Ulazeći, na silu se pojavio osmeh na njenom licu i, gledajući ispod

oka majku, pričala, kako je prošao dan. Majka se, umornog lica, nevoljno osmjehnula. Bila je svjesna da joj Anja, svojom pričom, uljepšava dan i osjetila je veliku tugu.

Tiho je rekla Anji da sutra ode u dućan kod gazde Išaja; trebalo je kupiti nešto hrane.

Mrzila je gazdu Išaja, mrzila je njegov mačiji hod, njegove pohlepne ruke kojim uzima svesku, upisuje sumu kupljene robe, njegovo lupkanje i milovanje sveske, kao da je to gusarski kovčeg, ispunjen tuđom mukom i znojem.

Sjetila se kako je bilo prošli put i stresla se od odvratnosti.

Gazda Išaj je bio čovjek u pedesetim godinama, krupnog stasa, hodao je malo pogrbljen, crne kose namazane pomadom i pokrivena sa kipom (vjerskom kopicom), kicoški naherena na jednu stranu, začuđujuće sitnih očiju što škilje kroz debela stakla dioptrije i debelih usana orošenih znojem.

Kada se pojavila Anja na vratima dućana, gazda se odmah digao i unjkavim glasom pozdravio Anju. Poredao je po pultu namirnice što mu je Anja tražila, izvadio svesku i, odmahujući glavom, upitao Anju: "A znaš li, moja gospođice, koliki je vaš dug?"

Cokčući jezikom, ne sačekavši odgovor, podigao je naočale a zatim je pogledao ispod oka:

"Veliki, veliki...", a onda dodao: "Kad dođe dan naplate, ako budeš ljubazna samnom, biće sigurno i nekog popusta".

Pri tome se hihotao, kao hijena kad namiriše mlado meso i, ne htijući, namigivao jednim okom. Sjećajući se toga, Anja se samo stresla, kao da je hladan vjetar prohujao kroz nju.

«»

Prolazili su dani a Samiru se svaki dan činio kao vječnost, sve dok ne siđe iz voza u malom gradiću i ne ugleda svoju svetinju, svoju ljubljenu djevojku. Mirno je sjedio u kutu bifea, polako pio pivo ili čaj, i samo gledao djevojku kako posluhuje. Nakon nekoliko večeri počeo je, nakon zatvaranja bifea, da je pritajeno prati do kuće. Bojao se da ga

neko ne primjeti i da pomisli nešto ružno o njemu, da hoće da je napadne, on, koji bi dao svoj život za njenu sreću i koji je beskrajno voli.

Jedne večeri izgubio je iz vida njenu siluetu i panično počeo da je traži. Iznenada, iza njegovih leđa čuo je njen mirni glas: "Zašto me pratiš?"

Okrenuvši se, odgovori: "Mračan je tvoj put, da te neko ne napadne!"

"Pa onda idi pored mene" konstatuje ona.

Samir nevoljno odgovori: "Ali ja sam Palestinac"

"Pa i oni su ljudi".

U njenom glasu bio je vragolasti smiješak, smiješak koji briše sve razlike među ljudima.

Od tada, Samir je uvijek čekao da Anja završi svoj posao, zaključa vrata bifea i, jedno pored drugog, odlazili prema gradiću.

Anji se vratio osmjech i mladalački zanos.

Samir je počeo da razmišlja o svome dosadašnjem životu i svome zacrtanom putu. Sve u njegovoj glavi se urušilo. Počeo je da shvata da postoje i drugi ljudi koji vjeruju u nešto drugo, ljudi istog lika i ponašanja kao on, ljudi koji su ili dobri ili loši, nezavisno od vjere kojoj pripadaju. Sumnja u njegovo uvjerenje, njegovu zakletvu, u koju je tako vjerovao, sumnja u zacrtani put šehida, koji je tako želio, počela je da nagriza njegovu dušu.

Njegove sumnje, iako nije nikom ništa govorio, primjetili su njegovi ukućani i počeli su da ga pažljivije posmatraju.

«»

Noć, puna svjetlucavih zvjezda, kao more lampiona, obješenih u njihovu čast, osvjetljavala je put pred njima. Samir se dugo zagledao u zvjezdano nebo i rekao:

"Vidiš one dvije zvijezde, to smo ti i ja".

"A vidiš i onu treću, malenu, koja nam se približava" rekla je Anja, pažljivo gledajući Samira.

Ne shvatajući, Samir je pogledao u Anju, a onda, polako, vidio u njenim očima realnost.

"Misliš..." nesigurno upita.

"Da, treći mjesec" Anja je odgovorila, gledajući ispod oka Samira, strepeći od njegove reakcije.

Buknuo je plamen u njemu, drhtale su mu ruke a u očima je osjetio neko peckanje. Bez riječi je uzeo Anju u zagrljaj, nježno je prislonio na svoje grudi i prošaputao "Moja jedina, moja jedina..."

Od toga dana se promjenio njegov uobičajeni svijet.

Samir je išao na posao kao robot, mehanički, odradio svoju smjenu i otišao, žurno, na voz, ka svojoj voljenoj. Dolazio je kući sve kasnije i kasnije, nezainteresovan za svaki razgovor, presvlačio radno odijelo i ponovo odlazio. Majka ga je dugo posmatrala a zatim otišla kod ČOVJEKA i ispričala mu svoje strahove. ČOVJEK je pažljivo saslušao i, bez riječi, poslao kući.

Nakon nekoliko dana, u neradni dan, došao je ČOVJEK do njihove kuće. Ne govoreći ni jednu riječ, uzeo je stolicu i sjeo. Mirno je pogladio djecu, koja su došla da ga pozdrave, primio čašu čaja i spokojno rekao:

"Došao je dan".

Iako je znao da će doći taj trenutak, Samir se trznuo i osjetio po čitavom tijelu hladan znoj. ČOVJEK se podigao i, ne obračavajući više pažnju na Samira, izašao.

«»

Jutro je bilo prohladno. Samir se uvio u široku jaknu, osjećajući težinu eksploziva po čitavom tijelu.

Kad je polazio od kuće, svi ukućani su bili budni i svi su se sa njim rukovali i poljubili. Samir je znao, sada, da ovaj put, koji je prije odabrao, nije više put kojim je trebao ići, ali je, takođe, znao da je taj put jedini kojim je morao dovršiti zakletvu svoga oca, šehida, svoje majke, žene mučenika i majke budućeg sina-mučenika, svoje rodbine i svoga naroda. Znao je da je to užasna greška i znao je da je njegova žrtva sada bila beskorisna.

Na ulazu u željezničku stanicu prošao je kontrolu bez problema.

Čuvari, primjetivši Samira, samo su ga letimično pregledali i klimnuli glavom. U obližnjem bifeu okupljali su se putnici i vojnici, još sneni od jutarnjeg sna i nedeljnog odmora. Među njima je posluživala Anja, šaleći se sa mlađom omladinom.

Anja je, primjetivši Samira, pošla sa osmjehom prema njemu. Samir je, vidjevši Anju, za trenutak ustuknuo. Mislio je da danas Anja ne radi u jutarnjoj smjeni. Nije znao da je Anja mijenjala kolegicu koja se te noći razboljela.

Njegove unezverene oči i bljedilo na licu uplašili su Anju. Stala je, pogledala u oči Samira i shvatila je tragičnu, dosad neizgovorenu istinu, istinu, koje se potajno plašila. Pitala se, šta je važnije, njihova bezgranična ljubav ili vjekovna mržnja. Sada je znala. U njoj se nešto prelomilo.

Sljedećeg trenutka obuhvatila ga je svojim rukama, zagrlila ga svojim tijelom, nastojeći ga odgovoriti od njegove namjere.

"Ne, ne prilazi" očajno je zavapio Samir.

Anja je shvatila da nema drugog izlaza. Glasno je uzviknula: "Samoubica".

Samir je osjećao njeno tijelo, njen stomak sa njegovim nerođenim djetetom, njene ruke koje ga grle, njene oči pune bola, vidio, krajem očiju, da vojnici dižu mašinke i znao je da je došao kraj. Pritisnuo je okidač...

Dnevne novine su gromoglasno javljale o ovom tragičnom događaju, o mladoj konobarici, koja je obuhvatila samoubicu i upozorila na njega, te su posjetioci bifea na vrijeme pobjegli, niko nije teže povrijeđen, poginula je hrabra djevojka, koja je žrtvovala svoj život za spas drugih

«»

Rano je jutro. Izlazeće sunce obasjava zelenu dolinu. Na brežuljku stoje Anja, Samir i mali dječak.

Gledaju sunce i dolinu, gledaju ptice i leptirove. Drže se za ruke, zadovoljni i spokojni. Sada žive na nekoj sretnoj planeti, planeti bez ratova i mržnje, bez nasilja i pakosti, planeti, na kojoj nije važno koje si boje kože, koji si vjere i nacionalnosti, na planeti koja mora negdje postojati.

Svejedno gdje, u realnosti ili mašti, na ovom ili na onom svijetu.

MA, ŠTA MI REČE...

Ne čini preljube!

Ova zapovjest napravila mi je velike probleme. Ne zato što je ne razumijem, već zato što neznam šta da napišem. Da napišem da nikada, ama baš nikada, nisam u svom bračnom životu pogledao (a, nedajbože, ni dodirnuo) drugu djevojku, e tu mi neda moj ego da to javno napišem. Zamislite nekog gulanfera, kako bi "seirio" po tom tekstu. Kao da ga sada gledam, "šonja" je najblaži izraz, "ko mu napravi toliku djecu" (smijulji se), "bolje da obuče suknju a pantalone ostavi nama" (k'o on je prava muškarčina), itd, itd...

A da napišem da sam pravi "mačo" muškarac, gledam onog prethodnog gulanfera, on sad, k'o da je on izmislio vjernost, zapjenio, pa mene časti izrazima kao "muška svinja", "perverznjak" ili, najblaže rečeno, "mrtvo puvalo".

E, nećes majci. Neću baš da napišem ni riječi o ovoj zapovjesti, ne zbog onoga gulanfera, već zato što u sebe vjerujem, i zato što mislim da je ljubomora, koja proizilazi od umišljenog ili stvarnog priznavanja grijeha, jedno od najvećih zala ovoga svijeta.

Rebecca by the well

KRAJ RATA, POČETAK MIRA

Ne ukradi!

Proljeće 1945 godine, april. Sa zapada, savezničke snage nezaustavljivo napreduju ka srcu Njemačke, Berlinu. Sa istoka, sovjetske snage oslobađaju teritorije od njemačke vojske i jurišaju ka istom cilju, ka Berlinu. U tom vihoru zadnjih dana rata jedan voz, prepun logoraša, polako mili od zapada na istok i obratno, osluškujući zvuke rata i neznajući ni sam kuda da krene. Uplašeni čuvari voza i logoraša, njemački vojnici, pretpostavljajući i sami da je rat izgubljen, polako se osipaju, oblače civilnu odjeću i odlaze. Logoraši, Jevreji, sakupljeni u "izgubljenom vozu", trebali su da budu prebačeni u logor smrti i likvidirani. Voz je stao blizu Tröblitz, a onda, nakon beskrajnih dana u memljivom vozu, otvaraju se vrata stočnih vagona. Očima, koje više nemaju suza, drhtavim tijelima, mršavi logoraši su posmatrali vojnike čudnih uniformi, polako silazili sa vagona i bojažljivo prilazili vojnicima, ne vjerujući da se završio ovaj život pun patnje i smrti. Zajedno sa svojim roditeljima izašao sam iz vagona, evidentirali smo se kod komisije koja se sastojala od advokata dr. I. S. de Vries i starješine Jevreja logora Bergen Belsen, Josefa Weisa, te se smjestili u obližnje njemačko napušteno selo. Bila su takva vremena, što si našao, bilo je tvoje. Stanovnici sela su žurno napustili svoje kuće pri prvom zvuku topova i mi smo se smjestili u lijepu kuću, punu namještaja ali siromašnu sa hranom. U nekom budžaku, sakriven kao zlatna rezerva, našla je moja majka šolju gušćije masti i, namazavši na dvopek, pojela. Dvogodišnje gladovanje u koncentracionom logoru, svakodnevno jedenje posne čorbe napravljene od ogulina od krompira, morala su da uzmu svoj danak. Majčin stomak bio je iritiran i dobila je takvu dijareju, da je morala da odleži par dana. Za to vrijeme, otac i ja smo lutali selom u potrazi za bilo kakvom hranom. Otac je našao neki bicikl i mogli smo, tata i ja, sjedeći na biciklu iza njegovih leđa, da proširimo svoj krug potrage. Jedno jutro desilo se nešto čudno.

U jednom dvorištu, na kraju sela, čuo se neki neobičan zvuk. Prišli smo bliže, i čudo neviđeno, mršava koka čeprkala je po dvorištu, povremeno kokodačući. Ostavljajući bicikl, blistavih očiju i lovačkog pogleda, otac mi je naredio da sjednem na zemlju a on se uputio u lov. Mirno sjedeći, posmatrao sam čudnu borbu. Otac, iscrpljen od dugog boravka u logoru, hvatao je pticu po dvorištu dok je kokoška, panično bježeći od smrtnog neprijatelja, pokušavala da pobjegne iz dvorišta i dohvati se obližnje šume. Ja sam čas navijao za kokošku, čas za svog oca. Konačno, jači je pobijedio. Slavodobno, držeći je za šiju, otac je donio koku majci na poklon. Kada se sjetim sada te scene, pomislim da je isto tako lovac iz praistoriskih vremena donosio ulov svojoj izabranici. I tako, dođe vrijeme te se mi uputismo u Jugoslaviju. Prvo Subotica i na kraju Sarajevo. U maloj jednospratnoj kući u mahali, u jednosobnom stanu bilo nam je kao u dvorcu. Nije bilo bitno što je kroz naš stan bila se zabila neeksplozirana granata, te napravila rupu u ostavi. Isto tako nije bilo bitno što na prozorima nije bilo stakala, bitno je da je taj stan bio samo stan za nas troje. Dvorište ispred, iza kuće bašta, sa jedne strane uokvirena šupama a sa druge, široko razgranatim drvetom dunje. I poče život ponovo da teče.

Jednom prilikom izašao sam zajedno sa roditeljima u šetnju. U povratku, majka je navratila u piljaru a ja sam, pazeći da me niko ne vidi, zgrabio dvije glavice luka i strpao ih u džep. Kad smo izašli, ponosno sam izvadio luk iz džepa i predao ih majci. Crvena u licu, majka me okrenula prema sebi i pažljivo mi rekla: "Mi više nismo u logoru, mi smo u svojoj zemlji, više nesmiješ uzeti ništa bez pitanja. A sada uzmi luk i vrati čiki u prodavnicu". Ponovo sam uzeo luk iz majčine ruke, ušao u prodavnicu i, zažarenog lica, pružio malenu ruku na kojoj su bile dvije glavice luka. Prodavac je uzeo luk, pogladio me po kosi i rekao "Dobar si ti dječak". Taj detalj mi je ostao zauvijek u sjećanju. Brižne oči moje majke, topao pogled, zagrljaj, i njen glas "ne uzmi ništa što nije tvoje".

At Ramat-Lehi

JA SAM JEVREJ.....

Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!

Ja sam Jevrej. Po rođenju i po uvjerenju. Ali ne onaj ortodokсни Jevrej, koji misli da je i najgori Jevrej bolji od najboljeg goja (nejevreja). To je ludo, to nije normalno. To može da misli samo čovjek, koji je opterećen svojom vjerom. Iako sam bio zatvoren u koncentracionom logoru Bergen Belsen, ja nikoga ne mrzim. Možda zato, što sam od 1945 godine, kada smo se vratili iz logora u Jugoslaviju, odrastao u takvoj sredini gdje se veoma rjetko isticalo ko je kakve nacionalnosti i vjeroispovjesti. U ranoj mladosti moji najbolji drugari bili su jedan muhadžer iz Sandžaka i jedan adventista. I tokom studija bili su mi najbliže kolege, jedan iz Pule, Mirko, Vjeko iz Pučišća, sa Brača, pravoslavac iz Foče, Pero i Sarajlija, Musliman, Hamdija.

Moram napomenuti da sam, čitavo ovo vrijeme, kao i poslije, išao u omladinski klub pri Jevrejskoj opštini u Sarajevu, bio aktivan, pa čak, jedno vrijeme, bio i predsjednik omladinskog kluba. To napominjem, jer neko može misliti da sam se potpuno asimilizovao. Na kraju, moje ime i prezime otkrivaju šta sam i čiji sam.

Rat u bivšoj Jugoslaviji razbucao je sve snove. Postrojili su se Srbi iza Srba, Hrvati iza Hrvata, Muslimani iza Muslimana. Bez obzira kakav je to čovjek, vucibatina, lopov, hohštapler... važno je samo da je iste vjere, bolje reći "vjere" (pod navodnicima). Pošto to nije moj rat, oženjen sam sa drugom vjerom, što uopšte nije, meni, bitno, odlučili smo, supruga i ja, da se sklonimo. Pošto su naša djeca, pametnija od svojih roditelja, jer su na svoje institiranje, bili već u Izraelu, jednog dana, punog vlage i užarenog sunca, našosmo se i mi u Svetoj Zemlji. Kako smo se snašli, to nije predmet ove priče, jednom ću vam i to ispričati. Htio sam da vam ispričam jedan detalj, jedan mali doživljaj.

Jednog dana, umoran od šetnje po Nataniji, sjedoh na klupu u debeloj hladovini.

Ubrzo, na klupu, pored mene, sjedoše dvije sredovječne žene i jedan dječak, star oko osam godina.

Da nisu bile Arapkinje, ne bi ih ni primjetio. Namjestile su tako, da sjedi pored mene onaj mali dječak, a one su nastavile sa svojim razgovorima. Bio sam nešto zamišljen tako da sam ubrzo zaboravio na svoje susjede. Iznenada, primjetih dječakovu glavu kako pada u moje krilo, pjenu oko usta i zaklopljene oči.

Instinktivno, u djeliću sekunde, htjedoh da odgurnem dječiju glavu, hitro ustanem i žurno odem.

Tada pogledam dječiju glavu, blijede obraze i, ne razmišljajući, nježno uzeh dječiju kudravu glavicu, brzo izvadih vodu, koju stalno nosim sa sobom, i, nježno govoreći na svom jeziku, počeh da kvasim čelo i obraze tog jadnog dječaka. Dječak je prestao da se trza, znojavi kapci su se polako otvorili i, bar sam tako sebi umislio, zahvalno me pogledao. Prva reakcija Arapkinja bila je da su skočile, ali ruke su im zastale u pola pokreta. Gledale su moje ruke, koje miluju njihovo djete, njegov povratak iz svijeta strave i, napokon, su ponovo sjele na klupu.

Nisu progovorile ni riječi, samo su nas gledale. Polako se vraćala boja u obraze dječaka, opazio sam, krupne crne oči, a zatim se lagano uspravio na klupi. Tada je napravio gest koji mi je natjerao suze u očima (jebem ja sebe blentavog), prislonio je glavicu na moje rame i nježno me pogladio po obrazu.

Ne pišem ja to da se hvalim, sačuvaj bože, pišem samo da pokažem da ljudska ljubaznost uzvraća nagradom, u ovom slučaju, nježnošću.

Ili još jedan detalj iz moga života.

Bilo je, otprilike, četiri godine kako sam u Izraelu, u Nataniji.

Uzgređ, nisam vidio grad sa više čistača ulica a prljaviji. Po ulicama landaraju odbačene plastične kese, hiljade papirića i otpadaka, gomile psećih govana. Šta se može, tako je.

Šetam, uvečer, sa svojom suprugom, kada vidim, ispred sebe, pored đubretarske kante, gomilu smeća.

Mahinalno se sagnuh i uzeh u ruke neku prljavu knjigu, koja je stajala na vrhu gomile. Na moje veliko iznenađenje, bila je to knjiga na našem jeziku. Ta je knjiga bila "Mladić sa trubom", sa fotografijama iz istoimenog filma.

U gomili smeća, među otpacima, izgužvanim i pocjepanim novinama, u stranoj zemlji, naći takvu bačenu dragocijenost, to je čudo.

I, konačno, došli smo do razloga ovog moga sjećanja.

Kao što sam ja naišao na dva neobična slučaja, tako se nadam da će Palestinci i Izraelci naći neki zajednički dogovor.

Prije izvjesnog vremena sastali su se palestinski i izraelski predstavnici da se, konačno, dogovore o podjeli zemlje na dvije države, koje bi živjele bezbjedno i ponašali se kao dobri susjedi. Nedugo zatim, prekinuti su razgovori do daljnjeg, optužujući jedni druge za prekid razgovora.

To, "do daljnjeg", još uvijek traje.

Ipak se nadam, iskreno se nadam, da je taj prekid privremen i da će se završiti povoljno za obje strane.

BE EZRAT HAŠEM.

Creation of Eve

DOGAĐAJ IZ FERIJALNOG KAMPA

*Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene bližnjega svoga;
ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca
njegova, niti išta što je bližnjega tvoga!*

Kasno uveče došao sam u ferijalni kamp na Jadranu. Mala ferijalna naseobina sastojala se od kamp kućica, u koje su bile smještene djevojke i malih šatora za dvije osobe, za momke. Ušao sam u svoj šator i moj zimerkolega me pozdravio: "Bok, stari". Ja mu odgovorih: "Vozdra, jarane". Tako se upoznasmo i, bez velikih riječi, saznadosmo odakle je ko došao.

Ujutro se probudih dosta rano, cvrkut ptica i neki unutrašnji osjećaj da se priprema nešto neobično, učinile su da se brzo obučem i odem na doručak. Ekonom u tom ferijalnom kampu bio je moj drugar iz raje i on mi obeća da ću dobiti repete kad god mi se prohtije. Poslije doručka, sakupiše se poznata raja i pođosmo na plažu. Plaža je bila dosta velika, mladalački glasovi, prskanje vode na sve strane i vijanje djevojaka, koje bježe od momaka ali paze da ih oni, na kraju, ipak uhvate, obgrle rukama oko pasa i, vrišteći od neke ljepote i unutrašnje radosti, bacaju u uzburkane talase. Uključujem se u igru, tražim pogledom neku djevojku koju bih izdvojio i počeo se udvarati putem bacanja u vodu i prskanja, kad iznenada osjetih neku težinu, neki neprijatni osjećaj, kao da mi neko stavlja na leđa neprijatni teret, neki uporni pogled koji mi "buši" leđa. Pogledao sam pažljivije po plaži, i na udaljenom mjestu locirao dva zelena oka i zanosni osmjeh. Da bih bio siguran da ne griješim, udaljio sam se od gomile, svejedno, zelene oči su me pratile. Prišao sam i predstavio se Lorkinim stihom: "Zeleno, volim te zeleno.....", aludirajući na njene zelene oči. Ljupko se nasmjesila i rekla: "Ja sam Zdenka".

Pokušao sam da ispadnem duhovit, pa sam rekao:

"Mmm, što volim, Zdenka sir".

Neobraćajući pažnju na moju neukusnu šalu, bljesnuli su sitni zubići i nonšalantno je kazala: "Sjedi pored mene", i dodala: "Dopadaš mi se".

Bio sam zaprepašten takvom njenom izjavom, ali sam se brzo otrjeznio i nastavio da se udvaram. Bila je tako lijepa, tako umiljata, koža joj je bila tako baršunasta, u vodi, hvatajući je oko pojasa, da je izdignem i bacim, voda i njena tananost stvorili su takav fluid, da sam se osjećao kao da dodirujem božansko biće. Taj dan, dan stvaranja moga svijeta, bio je dan zaljubljenosti. Stvorio bih joj čitav svijet, za vrijeme ručka, gledao sam svaki njen pokret, ma kakav pokret, pogled, čak pomisao, da bih se stvorio pored nje i svaku njenu želju pretvorio u stvarnost. Poslijepodne je veoma brzo prošlo i pretvorilo se u crveno zalazeće sunce i rani sumrak, nagovještavajući tajanstvenu noć, punu skrivenih želja. Rastali smo se, veoma nevoljno, sa obećanjem da se opet sretnemo za kratko vrijeme i odemo na ples (normalno, sa ploča) u ferijalni kamp.

Tada je počela moja jurnjava po kampu. Prvo, ja sam imao svoje duge pantalone, koje sam dobio u paketu od strica iz Amerike, doduše, nisu baš bile po mojoj mjeri, ali moja majka ih je odlično, negdje suzila, negdje proširila, tako da su dobro stajale, naročito ako se gleda po mrkloj noći. Nije mi bio problem ni pozajmiti majicu, naš ekonom je imao majicu, koju je nedavno kupio od švercera, original iz švercture iz Italije, koju smo, mi raja, zavidljivo gledali, a na tu majicu je naš ekonom hvatao najbolje cure iz grada. Jeste da sam se morao svečano zakleti da ću majicu čuvati od svih vanjskih i unutrašnjih neprijatelja i da ću se, za nju, boriti do zadnje kapi krvi. Bila je to moćna majica, žuta, sa drečećim natpisom "San Fransisko" na grudima, što joj je davalo neku skrivenu tajanstvenost i šarm.

Sa cipelama sam imao više problema. Doduše, znao sam ko jedini u kampu ima dobre cipele, a to je Srđan, zvani Lipicaner. Čudan mu je taj nadimak, ali ga je on, svojim hodom, i zaslužio. Jeste da je viši od

mene za dvije glave, jeste da je imao nogu za tri broja veću od mene, ali to mi je bio manji problem od toga kako iskamčiti te cipele. Na kraju sam uspio, jer sam mu čvrsto obećao da ću ga "sbariti" sa Sanjom, tihom djevojkom, u koju je Srđan bio potajno zaljubljen. Konačno sam sakupio sve stvari i počeo se oblačiti. Pantalone ko pantalone, moje su, ali zato je majica bila veličanstvena i ja bih se zaljubio sam u sebe, da nisam već bio zaljubljen u Zdenku, cipele sam, do usijanja, naglancao svojom pljuvačkom, jer nisam imao imalin. Kad sam krenuo, navratio sam do recepcije kampa i ogledao se u krnjatke, mušicom popljuvanog, ogledala. Bio sam "picikato".

Bal je mogao da počne.

Ples kao ples, mogao se, donekle, i podnositi. Ali nikako nisam mogao ubijediti čovjeka, koji je stavljao ploče za ples, da stavlja "sentiš" muziku, on zapeo pa stavlja rokenrol, sambu i druge bezvezne brze melodije, ko da mu je to čačevina. A možda je ljubomorani, jer je vidio da je najljepša djevojka na svijetu zajedno sa mnom?

To je bilo najljepše veče u mome dotadašnjem životu, jedino što mi je bilo jako čudno što Zdenka nije nikako htjela da se izdvojimo i da na miru zajedno sanjarimo. Jedino je dopuštala da je držim za ruku. Mislio sam da je to od stidljivosti i da ima još dana da tu stidljivost pobjedimo. Rastanak je bio oko zore i, pamtim, onaj jedan jedini, površni poljubac, dat sa vrhova ustiju.

Nisam ih ni čuo, ni vidio, jednostavno su se pojavila trojica mladića i počeli da me udaraju. Tiho, mirno, kao da to rade svaki dan, tukli su me, prvo, šakama a, kad sam pao na zemlju, nogama. Jedino moram da im priznam da su me udarali najviše po bubrezima, da se kasnije manje vidi. Kao što su i došli, nečujno su se i izgubili, ostavljajući da ja pokupim svoja dva zuba i poniženo dostojanstvo. Dvadesetak metara do mog šatora prešao sam, maltene, puzeći i strovalio se na ležaljku. Ostatak noći proveo sam u polusnu, jecajući od bolova prilikom pomicanja moga izubijanog tijela.

Ujutro me je moj cimerkolega sa radoznalošću pogledao i sažaljivo rekao: "Aj, aj, al' su te dobro izlemali. A kaj se fačkas sa Štefovom curom...".

Tada sam saznao, između ostalog, ko je zaslužan za moje batine. Pregledao sam ostatke moga večernjeg odjela. Bilo je to tužno i pogledati. Majica je bila u jadnom stanju, jedino što se moglo sa njom uraditi, bilo je brisanje prašine. Cipele su bile još gore, ustvari, jedna cipela, jer druge nije ni bilo, vjerovatno je u noćasnoj gužvi, pobjegla, jer nije mogla gledati kako joj mlata gazdu. Za pantole me nije briga, kazaću roditeljima da mi ih je neko gepio, i tačka.

U meni je ključalo. Niko nije tukao Sarajliju a da to nije iskijao. Odmah sam skovao plan. Sakupiću nešto moje raje, pa će viditi piceki "čija majka crnu vunu prede".

Sakupio sam svu snagu i otišao do ekonoma. Zbog moje utučenosti i zbunjenosti, jasno je bilo ekonomu da se desilo nešto strašno, po majicu, naravno. Skrušeno sam ispričao svu svoju peripetiju od sinoć, naravno da sam hrabro branio majcu, pričao sam, da sam ukoko bar dva-tri napadača i, na kraju, izdahnuo, vičući: "Život damo, majicu ne damo". Ekonom je tri puta promjenio boju lica, prvo blijedo pa purpurno crveno, škrgutao zubima i, zatim, mirno pitao: "A šta sada?". Počeli smo da se cjenkamo i na kraju, dogovorili smo, da sljedećih šest mjeseci, u Sarajevu, subotom, kupim i predam njemu dvije karte za Kinoteku, koja je, tada, bilo veoma cijenjeno kino, normalno, za moje pare. Iako teško, prihvatio sam, šta mogu.

Odmah zatim, gvožđe se kuje dok je vruće, obrazložih mu svoju izvanrednu ideju, kako da Zagrebčanima pokažemo ko je glavni. Ekonom me sasluša i, rodila ga majka mudrog, a na kraju, ne bi bio ekonom da je blesav ko ja, upita:

"A kako misliš da to uradiš? Šta da kažeš svojim roditeljima, kada se sutra pojaviš kod kuće, sa obrazloženjem od strane upravnika kampa, da si pravio nered i tuču u kampu? Promisli malo."

Imao je pravo taj ekonom, bolje da ja ignorišem tu djevojku, tu Zdenku, a, pošteno govoreći, nije, vala, ni kakva djevojka, ima ovdje još boljih i ljepših od nje.

Ostao mi je još jedan posao. Odoh do kampa gdje spava Sanja i rekoh joj: "Šta se praviš važna, vidiš da za tobom "kifeli" Srđan, a ti ga, kobajagi, ne primjećuješ".

Ostavio sam Sanju otvorenih usta od čudjenja. Zatim sam otišao do Srđana, predao mu jednu cipelu i, na njegov upit gdje je druga, odgovorio protupitanjem:

"A šta ti misliš, cipela je vrednija od Sanje, idi, sve sam ja sredio".

Ostavio sam i Srđana otvorenih usta od čudjenja.

Par godina nakon toga, kad su se Srđan i Sanja vjenčali i porodili dvoje djece, susreo sam Srđana na ulici. Prišao mi je i rekao: "Znaš, tek prije kratkog vremena oprostio sam ti onu cipelu".

Da se vratim na glavnu temu. Ignorišem ja Zdenku, a nije mi bilo teško da je ignorišem, jer je ona, to jutro, prošla pored mene kao da me nema, prišla dečku, mislim da je to taj Štef, i nježno ga pomazila. A nije baš kakva lafčina taj dečko, ako ćemo pravo, ja sam kudikamo veća lafčina a, bogami, i ljepši.

Učinilo mi se, trećeg dana, da je bljesnuo njen pogled ka meni, iskrice u njenim zelenim očima, ali to na mene nije napravilo nikakav utisak, već drugi dan kako u mojoj glavi postoji samo jedan lik, jedna smeđooka Selma, u koju sam zaljubljen do ušiju.

Moreno Kamhi: DESET BOŽIJIH ZAPOVJESTI

- recenzija -

DESET BOŽIJIH ZAPOVJESTI ili kako ispisati jedan ljudski život. I upisati ga u trajniji materijal nego li je život sam. To je potreba čovjekova od njegova postanja, jer davno je spoznao kako je kratkovječno i krhko njegovo postojanje u ovom Svijetu. Spiljski, prahistorijski, drevni otisci dlanova, zorno nam to poručuju još iz najranijeg djetinjstva ljudskog roda. A zatim, odavno je znano, kako ono što nije artikulirano u misao, govor, i zapisano u trajanje, nekako kao da ni postojalo nije.

Moreno Kamhi koji je nekad davno čuo, osjetio, zavolio, poziv pisanja, ali ga je život ponio i dugo nosio nekim drugim putevima i predjelima, evo je napokon ispunio svoj “neispunjeni najdraži san”. Napisao je knjigu svog života o svom životu. Promišljeno, mudro, smireno, s dobranom distancom. I našao za to vrlo zanimljivu i tačnu formu. Deset Božijih zapovjesti dade Bog Mojsiju na gori Sinaju, za sve ljude iste. A svaki čovjek drugačiji je /kao otisak njegova prsta, ili dlana/. I svaki život ljudski drugačiji je. Posve drugačije ispisuje čovjeka. Svako bi mogao /trebao/ suočiti se s tim zapovjestima, zakonima življenja, onako kako ih je pojmio i proživio. Svako bi morao posložiti uz te zapovjesti vlastiti život. A da bi odgovorio na ona ključna filozofijska i egzistencijalna čovjekova pitanja sebi, i o sebi.

Moguće se u prvi mah doima jednostavnim govoriti o Morenu Kamhiju i njegovu životu. Njegovi prijatelji i znanci vele: Sarajlija, prije svega i po svemu. Drag. Jednostavan. Iskren. Voli istjerivat pravdu. Prava raja. Inžinjer. Dankin suprug. Darkov i Mikicin otac. Živio i živi, ko i svi. Sad je u Izraelu. Ma znaš ga, od njega te neće zabolit glava. Pa da, Jevrej, samo mu ime kaže./Da, i Sarajlija već preko 500 godina s obzirom na to da su Sefardi tad došli u ovaj grad, pa i obitelj Kamhi, dakako./

Ali, već u priči “Moja četiri rođenja” vidimo da je kao jednogodišnji dječak dospio u konc-logor Bergen Belsen 1943.godine. I sa roditeljima tek pukim slučajem preživio (1945.godine).

Da je usred života doživio i preživio tešku bolest i kliničku smrt. Da je iz rata 1992. izišao i iselio u Izrael. Sa suprugom, djecom, uspomenu, nostalgijom. Da bi tamo stekao unuke, nastavio život. Odista, niti malo jednostavan. Za dalje Moreno Kamhi veli:” Peti život, nadam se, biće život vječiti, bez mržnje i nasilja, bez obzira na boju kože i nacionalnost, u svijetu nekom, svijetu blagostanja i ljubavi.” Ovaj citat je vrlo karakterističan za njegov odnos prema životu općenito, pa i u nimalo optimističnom kontekstu suvremenog nam svijeta. Ako njegov Palestinac Samir, Izraelka Anja, i plod njihove ljubavi, njihov još ne rođeni sin /u priči “Početak, bez kraja...”, nagrađenoj na anonimnom konkursu za priču 2011./ ne mogu opstati u ovom i ovakvom svijetu, Moreno Kamhi ih smješta na “neku sretnu planetu”,”koja mora negdje postojati”.

Ispisujući svoje priče- život, pisac ispisuje i fragmente vremena vlastitog djetinjstva, mladalačkog perioda u više faza značajnih za formiranje ličnosti, uspostavljanje identiteta, sazrijevanja. Njegovi spisateljski afiniteti rezultirali su vrlo modernom prozom.

S elementima dokumentarnosti, publicistike, jasnog izričaja, humanog, katkad autoironijskog odnosa spram zbilje, a i začudnim segmentima koji graniče s fantastikom. Ispisali su ih život osobno i povjest, a pisac prepoznao i zapisao.

Uz to što je ovo neka vrst literarne zadužbine bez većih pretenzija u namjeri pisca, koju mi je sam kao takvu predočio, smatram da je zanimljiva i za širi čitalački auditorij svojim neospornim literarnim kvalitetom. A i materijalom kojim se zapravo bavi na faktografskoj, životno- povjesnoj razini.

Ono što također istinski plijeni u knjizi DESET BOŽIJIH ZAPOVJESTI jest neposrednost, jednostavnost, iskrenost, dobrohotnost kojom zapisuje i prošlost i sadašnjost ma koliko one naspram njega nisu bile takve. I ta usmjerena i djelotvorna pozitivna energija koju ova knjiga emanira. A koja nam je toliko potrebna da bi uopće opstali u svijetu kakav sve eksplicitnije i agresivnije biva. I usprkos Deset Božijih zapovjesti, na koje bi se danomice trebalo podsjećati i primjeniti ih, svako ponaosob, na vlastiti život.

Ljubica Ostojić

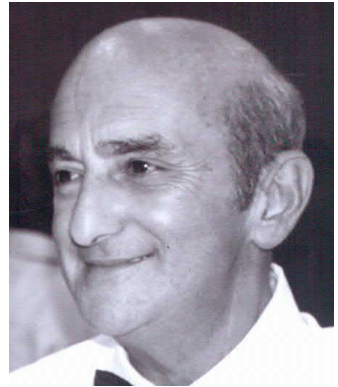
Sadržaj:

	Strana
- Uvod: Deset Božijih zapovjedi	1
- Moja četiri rođenja	5
- Čudan san.....	7
- Jurišić Vojislav: Moses' rage	9
- Sjećanje	11
- Jurišić Vojislav: Road to the valley	19
- Razmišljanje o vjeri	21
- Jurišić Vojislav: Vase with field flowers	25
- Bez veze	27
- Eh ta mladost	31
- Jurišić Vojislav: Lord testing Abraham	35
- Početak, bez kraja	37
- Ma, šta mi reče	47
- Jurišić Vojislav: Rebecca by the well	49
- Kraj rata, početak mira	51
- Jurišić Vojislav: At Ramat-Lehi	53
- Ja sam Jevrej	55
- Jurišić Vojislav: Creation of Eve	59
- Događaj iz ferijalnog kampa	61
- Recenzija	67

Bilješka o piscu

Rođen je 1942 godine u Višegradu. Kao jednogodišnje dijete odveden je u koncentracioni logor Bergen Belsen. Nakon rata nastanio se u Sarajevu, gdje je završio osmogodišnju školu, Tehničku školu-elektro smjer i Elektrotehnički fakultet. Po završetku studija radio je pored ostalog i na izgradnji Kulturno sportskog centra "Skenderija"- Sarajevo, Vojne bolnice u Skoplju, hotelskog kompleksa "Babin Kuk" u Dubrovniku i hotelskog kompleksa u Dagomisu, Soči, u Rusiji. Zbog bolesti, završio je radni vijek 1990 godine i otišao u invalidsku penziju. Za vrijeme rata na području bivše Jugoslavije, odselio je u Izrael, a danas živi između Natanije i Sarajeva.